

פרק שני.

הברת אנשי ארץ ישראל ולשונות וסגנון של תלמוד ירושלמי.

התלמוד ירושלמי משונה הרבה מן התלמוד בבלי הן בהברת האותיות הן בשימוש הלשונות והדיבורים המושאלים. ואף כי ממעין אחד יצאו הכבלי והירושלמי בכל זאת יש הפרש גדול ביניהם, וגם להודע באר היטב לשון הכבלי ודרכו יש לפעמים דברי הירושלמי כדברי הספר החתום, או מפני שאין בידו לעמוד על חוכן הדיבור והלשון או מפני שאינו יודע היאך מושאל על ענין זה. — והנה בענין דרכי הלשון יש להעיר, אנשי בבל שימשו בלשון ארמית ואנשי א"י על ידי שהיו קרובים לארץ סוריא החזיקו בדרך לשון סורסית אף שדיברו ג"כ ארמית, ובנו השמות והפעלים על דרך לשון סורסית. ולהקורא תרגום אונקלוס ותרגום יונתן בן עזיאל להתורה נודע שאונקלוס תרגם ארמית ונוטה הרבה לדרך ל' עברית, ויונתן בן עזיאל תרגם ארמית ונוטה הרבה לל' סורסית. וזה ההבדל הוא ג"כ בין הכבלי והירושלמי. הכבלי נוטה לל' עברית אף שלא הפריז על המדה כאונקלוס, ולא נוטה כלל לל' סורסית, ואך הגדות בענין לחשים ורפואות יוצאות מן הכלל כי יסודם כפיפור אנשי ארץ סוריא ומזמותיהם כנודע; והירושלמי הולך לרוב בדרך ל' סורסית. ועוד זאת להירושלמי שנמצאו בו הרבה מלות יוניות כי בארצות הקדם אשר היו אז תחת ממשלת רומי ובפרט בסוריא שימשו הרבה בל' יונית. ובקצת מקומות שימשו גם היהודים בל' יונית לכד כנראה מהמעשה דר' לוי בר חיתא שאול לקסרין ושמע קלון קדיין שמע אלוניםתון עיי לעיל פ"א. ועיי גדרים פ"י מ"ב סוף ע"א ר' בא בר זוטרא איתעביד תורגמן דר' יוחנן כהדא איתא דלא הוות חכמה משמוע סוריסט, ומזה המאמר יש לדין שנשתמשו הרבה בל' סורסית דאמר דלא הוות משמוע סוריסטן, (כצ"ל ונראה שהאשה הזאת לא דברה גם כן בלשון יונית דר' יוחנן הבן בודאי יונית ולא היה צריך לתורגמן). — והל' יונית אשר דברו היהודים אינה ל' יונית אשר שימשו בה היונים הקדמונים והיא מהודרת מאוד, כי אם הלשון אשר היתה שגורה אז בפי הסון העם של סוריא, והיא משחתה בה ויפסי הל' הקדמונית הורד אז לארץ, וגם נשתנית הרבה עד כי לפעמים אין למצוא גם להבקי בל' יונית מוצא הרבר. — וגם בזה נשחתה הלשון הקדמונית ששמשו בשמות מורכבים אשר מקרוב באו ובעת זריחת אור ל' יונית לא נודעו. גם הסבו לפעמים על דרך השאלה עיקר כוונת המלה היונית לכוונה אחרת. עיי בבלי שבת ס"ג ע"א אמר ר"ש בן לקיש כל המגדל כלב רע וכו' שכן בל' יונית קורין לכלב למס. וכבר נתיגעו בזה הרבה, כי לא שמענו מעולם שבלי יונית קורין לכלב למס. אבל נראה שהיה מ' למס מושאל בפי ההמון בסוריא ממלת למס (*λομός*) אשר פתרונו בל' יונית רעב ויען כי הכלב לא נשבע ונראה חמיד רעב היו קורין אותו למס (וכבר הארכנו בענין זה במכתב חדשי שנת מ"ו). — ומצינו שלא הבינו כבר בימי האמוראים דא"י ל' יונית הנקייה. עיי ירושלמי ב"ב פ"ח הל' מ' (י"ו ע"ג) תני ר' שמעון בן גמליאל אומר

אף הכותב דיאטימן בלעז הרי זו כמתנה ר' חנין בשם ר' יהושע בן לוי חזרתי על כל בעלי לשונות לידע מהו דיאטימן ולא אמר לי אדם דבר ע"כ. והנה באמת דיאטימן הוא ל' יונית *διάθεμα*, והוא אחד עם *διάθεσις* ואתת מכוונות זאת המלה היא צוואה אשר מצוה איש לפני מותו. וכן ר"ש ב"ג אמר זה המאמר לענין צוואה עיי' תוספתא שם סוף פ"ט. ור' יהושע בן לוי וגם בעלי הלשונות אשר שאל אותם לא ידעו כבר פתרון המלה. ואחר אשר הקדמנו אלה נבוא לפרט הדברים.

הברת אנשי ארץ ישראל.

באמרנו פה אנשי ארץ ישראל הכוונה אל אנשי גליל כי רוב האמוראים בירושלמי היו בגליל. והברת אנשי א"י נודעת לנו על ידי מה שיוצא לנו מן הירושלמי ומה שמסופר במקומות אחרים מהברת גלילאי.

איתא בבבלי ב"ק ו' על המשנה חב המזיק חייב המזיק מבעי ליה אמר ר' יהודה אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא. ובעירובין ג"ג איתא דבני גליל לא דייקי לישנא, ואמרו שם דהאי בר גלילא דהוה קאזיל ואמר להו אמר למאן אמר למאן אמרו ליה גלילאה שומה חמר למירכב או חמר למשתי עמר למילכש או אימר לאיתכסאה ע"כ, הרי שהברת בני גליל היתה רפויה ולא הכדילו באותיות מבטא אחד בין אות לאות. והרמב"ן ז"ל בפירושו לתורה כתב בזה בהרבה מקומות הערות יקרות וגם הגאון מ"ה שלמה ליב ר"ס ז"ל העיר בזה הענין בבכורי העתים תק"צ בטאמר זמן ומקום ר' אלעזר הקליר, וגם אנתנו הארכנו בזה בספרנו פארשטודיען צו דער זעפטואגינטא פ"ג, ונציג פה ביחד היוצא מכל הערות אלה.

הירושלמיים מחליפים אותיות א"ה"ח"ע וכמו שמורה הק' דעירובין שהבאנו לעיל. ועיי' בבבלי מגילה כ"ד ע"ב אין מורידן לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי טבעונין מפני שקודין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. וז"ל הרמב"ן דברים ב' על הססוק והעוים היושבים בחצרים ועל דעתי העוים הם החוים כי המנהג בכתוב שיחליפו השמות כאשר אמרנו בהיותם טורים על ענין אחד והגחש יעות עצמו בדרך ובכראשית רבה אמר ר' אלעזר ברבי שמעון שהיו בקיעין בעפרות כנחש בגלילא צווחין לחויא עויא ונהגו בו לקרותו עכנא ולקרותו חכנא (כצ"ל) ואמר ויעתר לו וישמע תחינתו אמר ר' לוי בערביא צווחין לחתירה עתירה ואמרו איכה יעיב באפו הו אמר ר' חמא בר חנינא איך חייב ה' ברוגזיה אית אתרא דצווחין לחיבא עיבא חוקים עוקים ומורגל הוא בלשון ומה עויא אומר בדבר זה על ר' חייא וכן נהגו רבותינו לומר על הסיח הדעת שהוא במקום הסיע הדעת ובירושלמי לעולם הסיעו במשנה והסיע עצמו מלאכול ע"כ. וכל זה מרפיון הברת הירושלמי עד שהח"ת נשמע כמו ה"א או ע"ן. — ומה ג"כ שבא לפעמים בירושלמי אל"ף במקום שיש בבבלי ה"א בירושלמי איכן בבבלי היכן. ומרפיון הברת הירושלמי עוד שלא לבטא כלל אל"ף או ה"א בראש התיבה, כמו מר במקום אמר, ר' בא במקום ר' אבא, ר' לעזר במקום ר' אלעזר, נן במקום אנן, כיני במקום הכן איהו עיי' לקמן.

גם בהכרת אותיות ב' ו' ט' פ' ניכר רסיון הברת בני א"י. הירושלמי מבטא ב"ת כמו ו"ו ולכן אמר אביר במקום אורה, תרבו ב"ט תרוד וכו' עיי' רמב"ן בראשית ל' כ'. וגם במקום שיש דגש חזק בב"ת בא בירושלמי ו"ו, כמו ר' ווא ב"ט ר' בא, ועיקרו אבא ונפלה האל"ף (וכמו שזכרנו קודם לזה), וגם הדגש חזק, ואף שנשאר הב"ת בדגש קל לא נמנעו לקרות במקומה ו"ו. הלה פ"ב נ"ח ע"ג שמי פירות מחורין, אין מי פירות מחורין, אין לך מחזור, והוא במקום מחברין, מחבר. גם הברת פ"א להירושלמי רפויה לכן בא ב"ת במקומה עיי' רמב"ן שמו"ו ט"ו ויקרא י"ט כ'. — וכבר מצינו ג"כ ו"ו במקום פ"א. ויקרא י"א ה' ואת הישפן תרגם אונקלס וית טפוא ויב"ע שלשונו ל' ירושלמית תרגם וית טווא. וכן בראשית ל"ב כ"ה נכאות ת"א שעף ויב"ע תרגם שעוה וכן הוא מורגל בל' המשנה (ודעת הרמב"ן בפ"י מלת שעף עיי' שמות ל' ל"ד). — וכאשר רצו הירושלמיים לבטא הב"ת במבטא כנד שמו ט"ם במקום ב"ת כי הב"ת והט"ם שתיהן ממבטא אחד וקרובות קצת זו לזו. בירושלמי ימנה בבבלי יבנה וכן הוא דה"י ב' כ"ו ו'; בירושלמי דמדמניות בבבלי דברכניות. (והרכ רש"ל ר"פ שם תולדות רכיני נתן תיבת בעיא כתב טעם אחר ואינו נראה). — ועיי' שביעית פ"ג ט"ח ולא יסמוך בעפר וגי' הר"ש ולא יסנוך בעפר ע"ש. ובמשנה ירושלמית איתא ולא יסמוך. ונראה שהגי' יסנוך היא בבבלי והיא עיקרית עיי' בר"ש שם, והגי' יסמוך היא ירושלמית, כי רוב המשניות בס' זרעים וטהרות נראות ירושלמיות. ולכן הרבה תיבות בספרים אלה ע"פ הברת הירושלמי כגון פאה פ"ו ט"א ב"ש אומרים הבקר לעניים (ומשם באה למס' עדיות פ"ד ט"ג), כלים פ"ב ט"ג וכנככ ב"ט וכפכף ע"ש בפ"י הרמב"ם ועיי' בערוך ובר"ש. שם ט"ה כסוי הלפס ב"ט כסוי האלפס ונפלה האל"ף על דרך הברת הירושלמי שכתבנו לעיל ועיי' לקמן.

והנה הכבליים בטאו במבטא קשה והירושלמיים במבטא רך ולכן ב"ת הכבליים הוא להירושלמי ט"ם, פ"א, ולהפך. ומזה שבירושלמי סוף כלאים ימא דסמכו ובמ"א ימא דסמקו וכל זה הוא נכון שזה הים נקרא כן לפי שהוא אדום, ובבלי ב"ב ע"ד ע"ב ימא של סיכבי. — וכן לפעמים המלה בירושלמי ברז ובבבלי ע"י כוכד ההכרה בפ"א. ירושלמי נדרים פ"א הל' ב' (ל"ז ע"א) כגון אילין ניוחאי דיעון קריין לחספא כספא, וכן ב"ד (והיא אנדה ירושלמית) פט"ח א"ד לוי ואחד נראה לו בדמות נווטי, ובבלי ב"ב נ"ז ע"א נפתוחא (והעיקר נבטא והוא שם פלך בארץ ערביא ונקרא נבטיא). — וכבר כתבנו שהירושלמי מבטא פ"א כמו ב"ת והכבליים מבטאים לפעמים ב"ת כמו ט"ם וכן נראה להם הברת פ"א כמו ט"ם. ומזה במשנה ירושלמית ע"ז פ"ג י"ג מפני שהגבייה נושרת. ובמשנה שבמשניות מ"ח מפני שהנמייה נושרת והעיקר נפיה מן נוף. והירושלמי בטא בהכרה רכה גבייה, והכבלי בהכרה כבדה גבייה ובמשנה שבגמ' גבייה (ועיי' ערוך ערך גב ג'). ועיי' מעילה במשנה סוף פ"ג ולא בנויה, וי"ג גמיה, וי"ג גבייה עיי' ת"ש שם. אותיות ג' כ' נתחלפו בירושלמי ובאה הרבה פעמים (עיי' הכרה רכה) גיט"ל במקום כ"ף, גזיב ב"ט כזיב וכו'.

אותיות ס' צי נתחלפו בירושלמי ובא לפעמים צד"י בט' סט"ך, וקצת נראה שהברת צד"י היתה להירושלמיים רפויה כמו סט"ך. ירושלמי תענית פ"א הל' ז' כלב יצא מפורצם. אונקלס ויקרא פ"ז ד' י"ב (תרגום ת"י יחגור) ויב'ע יצר. וכן בא בירושלמי לפעמים צמר בט' סמר. — ובמשנה מדות פ"ד מ"ה קצוצמרה בט' גוזמרה. עיי' ערוך.

לפעמים בא בירושלמי למ"ד בט' נו"ן. אנטולינוס בט' אנטונינוס. — למ"ד בט' רי"ש, גלעיני במקום גרעיני. עוד יש להעיר על איזה הברות ושינויים.

במקום שיש בשמות שוא נע בראש התיבה הירושלמי מוסיף לפעמים אל"ף. ברכות פ"ג ו' ע"ג רבי יוסי בר חלפתא הוה אתי באיסמטא בט' בסמטא וכן במ"א. ועיי' זבים פ"ג מ"א מ"ג האכלונם. ובר"ה פ"ב מ"ג מדות פ"ג מ"ח כלונסאות כלונסות וכן הוא הנכון כי העיקר כלונס (Columna), ובמשנה זבים בתוספות אל"ף כי רוב המשניות דסדר מהרות הן ירושלמיות וכמו שהערנו לעיל.

הרבה שמות פרטיים הבאים בכבלי באל"ף בסוף הם לרוב בירושלמי בה"א. בכבלי עקיבא, חי"א, חנינא, חנינא, בירושלמי עקיבה, חי"ה, חנינה, חנינה (ולפעמים ג"כ באל"ף). וכן לפעמים בראש התיבה בכבלי באל"ף ובירושלמי בה"א. בכבלי אושעיא, בירושלמי הושעיה (וכאשר הוא בתנ"ך). —

ובתיבת יהודה מצינו לרוב אל"ף בסוף בירושלמי, והוא מקצר ואומר יודא. בירושלמי משתנה הרבה פעמים האל"ף קודם יו"ד ואחר יו"ד ליו"ד. יניי, יינון, זכ"י, ודיין, דמיין, חניין במקום ינאי, אינון, זכאי, ודאין, דמאין, חנאין. (וכן הוא משפט ל' ארמית מן אכל העתיד ייכל בט' יאכל י"סר בט' יאסר). וזה מצינו ג"כ במשנה וברייתא בתיבת בייחוס, והעיקר באיתוס (Bohthos) ונשתנה האל"ף ליו"ד.

לשונות הירושלמי.

מדרך הירושלמי לקרב ב' תיבות אל אחת ועל ידי זה נבלע לפעמים האל"ף או הה"א אשר בראש התיבה שנייה. וזה נמצא לרוב בשמות פרטיים. שכת פ"ג ו' ע"ב ר' אבמרי בט' אבא מרי וכן הוא שמו של זה האמורא בהרבה מקומות. שם פ"א ג' ע"ב ר' ירמיה סליק לגבי רבסי והוא בט' רבי אסי. ע"ז פ"ה הל' י"א (מ"ה סוף ע"א) שלח שאל לרבמי ולרבסי והוא כמו לר' אמי ולר' אסי. שם הל' מ"ז כהדא רבמי. — וזה נמצא גם בכבלי פעמים הרבה. רבא בט' ר' אבא, רמי בט' ר' אמי, רבין בט' ר' אבין (עיי' ערוך ערך אבין). — ויבוארו לנו כזה גם מלות אחרות אשר השתמשו בהן בירושלמי, וקשה לפעמים להקורא לעמוד על עיקר כוונתם. אתינן הוא כמו אית אינן, פי' יש הם. דמאי פ"ז סוף הל' א' מתניתא כר' שמעון בן גמליאל מה דתני ר' חייא כחכמים ופליגא אתינן מתני מתניתין במקום פלוני נהגו לעשות וכו' פי' יש הם אמוראים ששונים במקום פלוני וכו' ולא פליגי. — הכיני כלו' הכין היא. יומא פ"ב סוף הל' א' תלמידוי דר' יוחנן בשם חילפיי הכיני קידש ידיו ורגליו וכו' פי'

ט

הכין הוא, בן יש לפרש. — שם הל' ב' תלמודי דר' יונה הכיני לשימול הפיים מהלך. — דמאי פ"ז הל' ב' אלא הא הכני רבני אמרי תפשה מידת הדין וכו' אלא הכני קנסו חכמים וכו' והכני במ' הכיני. — והרבה פעמים בא בקיצור כיני, כיני מתניחא וכו' והוא במ' הכיני. ועיי' לקמן פ"ג. — היידנו כלו' האי דא אנהו. פסחים פ"א הל' ד' (כ"ז ע"ד) היי דנו שעת הכיעור. — והירושלמי מדביק ג"כ לפעמים ב' תיבות לתיבה אחת אם הברת האות האחרון של תיבה אחת דומה להברת הראשון של התיבה האחרת, ועיי' נבלע לפעמים איזה אות. ברכות פ"ב ד' ע"ד אין מעכירין לפני התיבה לא חיפנן ולא בישנין, והוא כמו בית שאנין כלו' אנשי בית שאן עיי' בבלי מגילה כ"ד אין מורדין לפני התיבה אנשי בית שאן. ועיי' רמב"ם בפירושו לפיאה פ"ז מ"א ד"ה ובישני הוא נקרא על שם המקום וכו' ונראה שכוון לזה.

ועתה נבוא לפרט איזה לשונות של הירושלמי ע"פ אל"ף ב"ת.

אהן. פתרונו: ההוא, זה. ברכות פ"ב ה' ע"א אהן מלכא משיחא. — שם ע"ג אהן הגחיק. — שם פ"ז י' ע"א אהן דנסב תורמסא וכו' אהן דמר סב. — שבועות פ"ו הל' ד' אהן אמר קנקנים ולא שמן ואהן אמר שמן ולא קנקנים; וכן בהרבה מקומות.

אין. לפעמים כמו אי, אם. כלאים פ"ג כ"ח ע"ד מה אין ר' יהודה דהוא מחמיר הכא טיקל תמן רבנן דאילין מקילין הכא לא כל שכן יקילן תמן וכו' מה אין רבנן דאיגון כחמרין תמן מקילין הכא וכו'. — שבועות ריש פ"ה שנים שהפקידו כאחד וביקש האחד ליטול שלו אין שומעין לו ויעשה ככופר בחלקו ויהא חייב וכו' כלו' אם שומעין לו יעשה וכו' עיי' רא"ש פ"ה דשבועות ס"י ב' בשם הרמב"ן. — ועל המעיין לשום על לבו זה הצד של חיבת אין, כי יש הרבה פעמים מקום לטעות בזה.

איתפלגין, פליגין. במקום שבא בבבלי נחלקו, חולקין, איתא בירושלמי איתפלגין פליגין ואך במיעוטא דמיעוטא נאמר בירושלמי נחלקו (ועיי' לקמן ערך חפלונתא). ובעל קרבן עדה ובעל פני משה לא שתו לבם ללשון הירושלמי, ולכן טעו הרבה בהמאמר ירושלמי סוכה פ"ד הל' ה' אמר ר' אימי זאת אומרת שהן נחלקין בפירות (בפירוש) ופירשו שהם מחולקים וכו' ועיי' בפירושינו למס' ברכות פ"ז.

את אמר. עיקרו אחאמר והוא תיבה אחת (וכן בבלי איתמר עיקרו אחאמר, וגם בירושלמי נמצא איתמר), ומצינו לפעמים אחאמר בתיבה אחת. וכוה יובן היטב הא דאיתא ירושלמי כלאים ריש פ"ח כהיא דאמר ר' הילא הן גאת אמר לא אמרה למה את אמר פ"ה מה שנאמר (שדך לא תורע כלאים) לא אמרה (התורה) למה נאמר כלו' שהתורה לא פירשה הטעם דאיסור כלאי זרעים. עיי' בפירושינו שם.

בדא. פתרונו אמר או סבר. ברכות פ"ד ז' ע"ב לשעבר הא בתחילה לא בדא. שם פ"ז י' ע"ד אבל במקום שאין עושין את המליח עיקר לא בדא וכו' אבל במקום שאין עושין את הפירור עיקר לא בדא וכו' אבל במקום

שאין עושין את השקזמי עיקר לא בדא. וכן הוא במקומות אין מספר. —
 ומה נראה בבלי נדרים י' ע"א ר"ש בן לקיש לשון שבדו להם חכמים להיות
 נדר בו ע"כ. ור"ש בן לקיש הוא אמורא ירושלמי בידוע, ופירושו לשון שאמרו
 להם חכמים להיות. ומה דאיתא בש"ס שם וכן הוא אומר בחודש אשר בדא
 מלבו נראה גליון וכהאי דיומא פ"ג סוף ע"ב כמו אחרי בלותי היתה לי עדנה
 וכו'. ואפשר שגם תיבת "להם" מיותרת וצ"ל לשון שבדו חכמים וכו'.

בי. פתרונו בן. ר' יודן בי ר' ישמעאל, ר' יוסי בי ר' בון. — ולפעמים
 פתרונו בית כלו' בית מדרש ושל חכם פלוני, כמו בי ר' ינאי בבבלי, ובירושלמי
 בית ר' ינאי בהרבה מקומות. ועיי' ירושלמי עירובין פ"ח כ"ה ע"א ר' תייה ור'
 אסי ור' אמי סלקון לעכברי ושמעון מדבית ר' ינאי. וכן יש לפרש תנא דבי
 ר' ישמעאל בבבלי כלו' דבית מדרשו של ר' ישמעאל עיי' דרכי המשנה פ"ב
 ערך תנא דבי ר' ישמעאל. וכן בכורות פ"ז ע"ב דבי רב תנא שנה בשנה וכו',
 חולין ריש ד' פ"ז במאי קמיפלגי תנא דבי רב וכו' נראה ג"כ לפרשו תנא
 דבית מדרשו של רב, אבל רש"י פי' שם בתולין בענין אחר. ועיי' בהקדמת
 בעל קרבן אהרן לתורת כהנים ועיי' ביצה י"ט ע"א אמר רבא אשכחתינהו
 לרבנן דבי רב ובפ"י רש"י שם.

באיזה צד, הוא כמו בבבלי כיצד. ברכות ב' ע"ד פעמים חצות לילה
 ופעמים קדמו עיני אשמורות הא באי זה צד בשעה שהיה דוד סועד סעודת
 מלכים חצות לילה וכו'. ועיי' פי' הרמב"ם ברכות פ"ו מ"א.

בעא, בעי. עיקר פתרונו דרש, חקר, חפש, ובל' המקרא אם תבעין
 בעי' ישעיה כ"א, נבעו מצפוניו עובדיה. ובל' המשנה פאה פ"ד מ"ה שלש
 אבעיות ביום. ובבבלי נאמר איבעיא להו (פי' איתבעיא להו), בעי מיניה, כי
 קמבעי לי וכו' על ספק שעלה בלב השואל או השואלים והוא ל' שאלה
 כלו' שאלה הבאה ע"י דרישה. ובירושלמי השתמשו במ' בעא, בעי, על
 פנים שונים: א) בל' קושיא. ברכות פ"ה ט' ע"ב שמעון בר זוא בעא קומי
 ר' יוחנן דבר שהוא נוהג וכו' חכמים חולקין עליו. שם ר' מנא בעי מעתה
 אפילו פתח במבדיל בין קודש לחול וחזר וחזתם במבדיל בין קודש לחול.
 דמאי פ"א הל' א' ר' יוחנן בעי צוח ואמר ואת אמר הכין, ושם איתא על
 זה אמר ר' יונה יאות הוא מקשי'. שם הל' ב' ר' בון בר חייא בעא קומי
 ר' למה לי דמאי אפי' וראי למה לי מעוש אפי' רוב וכו' וכן הוא במקומות
 אין מספר. — ב) ולפעמים בל' החלט וענינו חקר והגה ועלה בידו דין או
 מאמר זה. ביכורים פ"ג הל' ג' ר' זעירא בעי יחיד שנתעצל ולא בא מביא גדי
 וקרניו מצופות כסף. כתובות פ"א הל' א' ר' יודן בעי אמר שרפוני ועבדו כי
 עבודה ותנו חצי שדה פלוני לפלוני אם אין שורפין אין נותנין. — ומה הענין
 ברכות ריש פ"א ר' יוסי בר' בון בעי אין תימר שנים ספק ראה שני כוכבים
 בערב שבת והתרו בו ועשה מלאכה ראה שני כוכבים במוצאי שבת והתרו בו
 ועשה מלאכה מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן וידא חייב על
 האחרונים אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה וידא חייב על הראשונים

ע"ב. (והמפרשים לא ירדו להוראה זו דחיבת בעי לכן פירשו שר' יוסי בי ר' בון איסתפקא ליה שמא הוא פטור דהוה התראת ספק עיי' בדבריהם וכל זה נשאר מעל, והאמת יורה דרכו). — עוד שם ראה שני כוכבים בערב שבת וקצר כחצי גרונות בשחרית וקצר כחצי גרונות ראה שני כוכבים במוצאי שבת וקצר כחצי גרונות מה נפשך אם הראשונים יום הן אף האחרונים יום הן ויצטרף של שחרית עם של מוצאי שבת ויהא חייב על האחרונים אם האחרונים לילה אף הראשונים לילה וכו' (וגם בזה נדחקו המפרשים ע"פ דרכם). — דמאי פ"ב כ"ב ע"ד ר' יונה בעי היתה שדהו זרועה ירק ובא ומצא אורז ירק מותר והאורז אסור וכו' וכל הענין מורה שהוא בל' החלט. — שם פ"ו כ"ה ע"ד ר' יודן בעי ממה דחיטא כותי כנוי ע"ש. — שביעית פ"א ל"ג ע"ג ר' חנניה בריה דרב הלל בעי לא מסתברא בדלעת יונית. — מעשר שני פ"ד סוף הל' ב' ר' יונה בעי שניהם גוים לא שניהן בעלים לא אחד גוי ואחד בעל לא אלא לצדדן איתאמרת. — לפעמים בל' איבעיא כמו בכבלי דמאי פ"ב כ"ב ע"ג ר' יונה בעי למפריעו הוא נעשה חגר או מיכן ולהבא ר' מנא בעי הוא ובנו ופועלו מהו שיצטרפו לשלשה משואץ כאחת. — שם ע"ד ר' זעירא בעי קומי ר' יסא כגון אני לר' שמואל בר רב יצחק ור' שמואל בר רב יצחק לי. ועיי' לקמן ערך שאל.

בקדמיתא. פתרונו לפעמים בראשונה. פסחים פ"ח הל' ו' ל"ז ע"א ר' יונה ור' יוסי תריהון אמרין בקדמיתא הוינן אמרין ישראל ערל מזין עליו ולא הוינן אמרין כלום.

ברם. מלבד הוראתו הידועה בא לפעמים במקום אף. ברכות פ"ג ר' ע"ד כהדא ר' לייא וחברייא הוי יתבין קומי פונדקיא ברמשא אמרין מהו מיטר מיליא דאורייתא אמר לון מכיון דאילו הוה איממא הוינן חמיין מה קומינן ברם כדון אסור. — דמאי פ"ה כ"ד ע"ד כמה דתימר תמן דרך אגודה ליתור והוא קשורה (קושרה) בפיו ברם הכא דרך אגודה ליתר והוא נותן מה שבפנים בחוץ וכו'. גרמך, גרמיה וכו'. פי' עצמך, עצמו. גרם הוא תרגם ארמית של עצם ומצינו גם בכתיבי קודש איוב מ' גרמיו כמטיל בחול, צפניה ג' לא גרמו לבוקר. וכבר מצינו במקרא השם עצם מושאל על עיקר ואומץ הדבר. כעצם השמים לטוהר, עד עצם היום הזה, כעצם תמו (עיי' רמב"ן ויקרא כ"ג כ"ח), ולכן אמרו בכבלי עצמך עצמו כלו' את גופך, הוא גופו וכו' וכן בירושלמי גרמך גרמיה. תרומות פ"ז מ"ד ע"ד מחלפה שיטתיה דר' שמעון בן לקיש תמן הוא אומר ספיקן בטל ברוב והכא אמר הכין תמן בשם גרמיה והכא בשם בר קפרא. — שם פ"ח מ"ה ע"ד אמר ר' שמעון בן לקיש אילו זכנתך גרמך ללוגדין (ובקראקא וקראטאשין בטעות ללודנין). פסחים פ"ז הל' א' זקני בתורה דשרון גרמון מן נשיותא. — ומצינו גם בכבלי "לגרמיה עבד": אך בכבלי ענינו שהוא התגדר בענין זה ועבד לדעתיה וחביריו לא הודו לו עיי' רש"י וערוך, אבל בירושלמי גרמיה הוא כמשמעו ולכן אמר בתרומות שהכאנו לעיל תמן בשם גרמיה כלו' בשם עצמו והכא בשם בר קפרא, ומדרך הכבלי לומר כאן משמיה כאן משמיה דפלוגי.

דלא, דילא. עיקרו דאי לא ונתתברו הכי תיבות ונבלע האלף (ולרוב גם הו"ד) ופתרונו כמו אלא בבבלי. שביעית פ"א ל"ג ע"ב שנאמר בחריש ובקציר תשבות לא אחיא דלא על רישא פ"י הא דתני שם במתני שנאמר בחריש ובקציר תשבות לא קאי אלא על הרישא (דהפרק) עד אימתי חורשין בשדה האילן ערב שביעית וכו' וכן שם ל"ג ע"ג לא אחיא דלא על סיפא. וכן במ"א. — וכן מצינו בהרבה מקומות לא צורכה דלא ופירושו לא נצרכה אלא, לית טעמא דלא אין הטעם אלא, לא מסתברא דלא אין הסברא נותנת אלא. כלאים פ"ג הל' א' לא צורכה די לא מה להקריח בית רובע. שבת פ"ב ה' ע"ב לא צורכה דלאו (דלא) הדליקו את הנר. — פאה פ"ג י"ז ע"ג לית טעמא דלא משום שמכניסו לקיום. שבת פ"ב הל' א' לית טעמא דלא משום שלא הוצאת האור ברוב הדלק. — חלה פ"ג הל' א' אמר ר' יונה לא מסתברא דלא בחול אבל בערב שבת צריכה לומר וכו'. והנה בכל מקומות אלה קדמה שלילה לא. . . דלא. ומצינו ג"כ דלא ופתרונו אלא בלא הקדמת שלילה. סוכה פ"ד הל' ב' ר' יעקב דרומיאי בעי מתניתא דלא כר' דוסא ופירושו אלא כר' דוסא ע"ש וצ"ע.

דלמא. פתרונו מעשה, עובדא. ברכות פ"א ב' ע"ג דלמא ר' חייא דבא ור' שמעון בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל וכו'. — שקלים סוף פ"ה דלמא ר' חמא בר חנינא ור' הושעיה הוון מטיילין באילן כנישתא דלוד וכו'. — ביצה פ"א הל' ו' דלמא ר' ליעזר ור' אבא מרי ור' מתניא הודי פיתא לארסקינס בשוכתא. וכבר נתיגעו הרבה מחברים בפתרון תיבת דלמא ולא עלתה בידם. וכאשר נחזור אחרי המקומות שבא בהם „דלמא“ יצא לנו שלא בא אחריו אות השימוש ב"ת כמו בבבלי מעשה ב'. . גם לא בא פעל קודם לו או אחריו כמו בבבלי הוה עובדא או עובדא הוה אבל עומד תמיד בפני עצמו בראש המאמר וכאלה שהבאנו לעיל. לכן נראה שענינו סיפור והוא מלי יוני *δήλωμα* הודעת דברים או מעשה, ובוה בא על נכון דלמא בלא אות השימוש וכו' והוא כעין קריאה לעורך הקורא: סיפור!

דלכין. הוא כמו דאי לא כן עיי' דלא. ברכות פ"ב ד' ע"ד דלכין מה כן (נראה דצ"ל כן) אומרין סתמא ור' יוסי הלכה כר' יוסי וכו' — פסחים פ"ה הל' א' אמר ר' יוסה שבק ר' יהושע כן לוי רישא ואמר סופה דלכין כהדא דתני חנניה בן יהודה אומר וכו' פ"י ר' יהושע סמך על מה דאיתא שם קודם לכן דבין הערבים נאמר על מישש שעות ולמעלן וכמו דכתיב כי ינמו צללי ערב ע"ש, דאי לא כן דאם לא נאמר שכוונתו ג"כ אהרישא יכול להקשות דלמא כין הערבים הוא כן ערבו של י"ד וכן ערבו של מ"ז ובמו דאיתא בבבלייתא דחנניה בן יהודה. (והמפרשים לא ירדו לכוונת המאמר כי לא עמדו פה על פתרון תיבת דלכין).

הדא דאמר . . אבל. הוא כמו בבבלי לא שנו אלא. ברכות פ"ה פ' ע"א אפי' המלך שואל בשלומו לא ישיבנו אמר ר' אחא הדא דאמר במלכי ישראל אבל במלכי אומות משיב שאילת שלום. ועיי' בבבלי שם ל"ב ע"ב.

יא

הוי. הוא כמו באמת או דרי. שביעית פ"ב הל' א' הוי מאן תנא עד אמתי חורשין שדה הלכך ערב שביעית ר' מאיר, וכן במ"א ובמדרשים. ומצינו דוגמתו בבבלי גיטין ה' ע"א הוי לא הוצרכו לומר בפני נכתב ובפני נחתם להחמיר עליה אלא להקל עליה.

והוא דרבה מנה. והוא גדול ממנה כלו' הסברא נותנת להפך, וזה בעצמו פתרון תיבת אדרבא בבבלי. פאה פ"א פ"ו ע"ד אמר ר' אבון ומה אם דבר שהוא פריעת חוב כתיב למען ייטב לך ולמען יאריכון ימיך דבר שיש בו חסרון כים וסיכון נפשות לא כל שכן אמר ר' לוי והוא דרבה מנה גדול הוא דבר שהוא בפריעת חוב מדבר שאינו בפריעת חוב.

ולכך. הוא כמו ואי לא כן עירובין פ"ד ריש הל' א' ולכן מה נן אמרין ע"ש. חייליה דפלוני. ראיית פלוני. ובא במקומות אין מספר. ועיקר פתרון חייליה הוא כחו וכמו דאיתא כתובות פ"ג הל' ה' לית בחיילי טעון טרחותיהון דתרי. — ואפשר שמה שבא בבבלי "מסייע ליה, סיוע וכו'" הוא ג"כ מענין זה, ואחזת טרעהו תרגם אונק' סיעת מרחמוהו אלא שבבבלי מושאל מלי עזר כמו כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה. ואין להאריך פה בזה. כ"י. עיקרו כי האי ונתחברו הב' תיבות ונבלע הו"ד והה"א, והאל"ף נשתנה ליו"ד כמשפטו לפני יו"ד וכמו שהערנו לעיל. ברכות פ"ב ד' ע"ג לית לך אלא כ"י דמר ר' יוחנן וכו' כ"י דמר ר' יצחק וכן במקומות הרבה.

כל עמא. הוא כמו בבבלי כולי עלמא. ודע דבירושלמי לא בא בשום מקום שם עולם על הוראת מספר גדול של אנשים או על הוראת ציבור. ועיי' לקמן פ"ג.

ליידא. הוא להאי דא, לאי דא, ונתחברו ב' תיבות לתיבה אחת והאל"ף נשתנית ליו"ד כמו במ' כ"י. כלאים פ"ה ל"א ע"ב ליידיא מילה כתיב ושבתה הארץ. וכן במ"א.

למידת הדין. פירושו בירושלמי דין סמון. ברכות פ"ב ה' ע"א ולמידת הדין אמר ר' יצחק וצרת הכסף בידך ובלבד בידך. — שביעית פ"י ל"ט ע"ג ר' בא בשם רבנין דתמן שלשה שדנו ומת אחד מהן חותמין בשנים וכו' אמר ר' חגי' מתני' אמרה כן והדיינין חותמין מלמטה או העדים ולמידת מידת הדין מפרוזבל (פ"י בתמיה) אשכח תני הוא מידת הדין הוא פרוזבל. — מעשרות פ"ב סוף הל' א' וכמה שיעור הכלכלה ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן סתם כלכלה ארבעת קבין וגדולה סאה וקטנה שלשה קבין ר' יונה בעי למעשרות איתאמרת או למידת הדין. - נדרים פ"ז הל' א' אלא ר"ע סבר מימר הדלועין בכלל ירק ורבנן אמרין אין הדלועין בכלל ירק אף למידת הדין כן ירק זה מכור והיו שם דילועין על דעתיה דר"ע מכורין על דעתון דרבנן אינן מכורין. ועיי' שביעית פ"ט ל"ח ע"ד תני רשב"ג אומר סימן להדים מילין לעמקים תמרים לנחלים קנים לשפלה שקמים וכו' אית דבעי למימר למידת הדין איתמר ע"כ. ובבלי פסחים נ"ג ע"א נישנת ג"כ הק' ברייתא דרשב"ג ושם איתא סימן לשפלה שקמים נפקא מינה למקח וממטר. —

והנה אף שבמקומות האלה וגם בסוגיות אחרות פירוש למידת הדין הוא לדין ממון מ"מ אינו זו ממשמעו כלל מה שהוא על פי שורת הדין, ויען כי בדיני ממונות לית לן למיזל לקולא או לחומרא כ"א ע"פ המשפט בלי נטות ימין או שמאל לכן נקרא דין ממון מידת הדין. — ומזה בא ג"כ בקצת מקומות מידת הדין להורות שהעמידו הדבר על עיקר הדין ולא הוסיפו עליו. מעשר שני פ"ב נ"ג סוף ע"ב ע"ג אמר ר' יוחנן כל שיש בו הותר מידה השבחה לפי חיובו וכל שאין בו הותר מידה השבחה לשני וכו' מתניתא פליגא על ר' יוחנן האשה ששאלה מחבורתה תבלין ומים ומלח לעיסתה הרי אלו כרגלי שתיהן אמר ר' בא תחומין עשו למידת הדין פ"י העמידו אותן על עיקר הדין (משא"כ במעשר שני שהחמירו בו). וכביצה פ"ה הל' ג' איתא דק סוגי בקיצור ושם איתא תחומין עשו אותן כמידת הדין והוא ט"ס וצ"ל למידת הדין. (ובעל קרבן עדה נשתבש כזה הרבה כי נעלמה ממנו הסוגי דמס' מ"ש). ובב"ק פ"ה הל' א' איתא זאת אומרת שלא הילכו במידת הדין בממון אחר הרוב והך בממון הוא פירוש מידת הדין, ואפשר שהוא הוספה מיד אחרת. ובכתובות פ"ב הל' א' הגי' שלא הילכו למידת הדין ולממון אחר הרוב והוא גי' משוכשת וצ"ל כמו בב"ק במידת הדין בממון.

לא הבל ממנו. פי' אין הבל תלוי ממנו כלל מדעתו או מדיבורו והוא כמו בבבלי לאו כל כמיניה (וגם שם פירושו לא כאילו הכל מיניה). — דמאי פ"א כ"א ע"ד לקחן לאכילה וחיוב עליהן לזרע לא הבל ממנו. שביעית פ"ח הל' א' תני המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לעצים לא הבל ממנו המוכר מוכר לאוכלין והלוקח לוקח לאוכלין וחיוב עליהן לעצים לא הבל ממנו. — גיטין פ"א הל' א' מ"ג ע"ב נתן לה גיטה נמלו ממנה והשליכו לים או לנהר לאחר זמן אמר לה נייר חלק היה ושאר פרוע היה לא הבל ממנו לפוסלה. לשעבר, לבא. הוא כמו בבבלי בדיעבד לכתחילה. וכא במקומות אין מספר כאן לשעבר כאן לבא.

מאחר. הוא במקום מינו בבבלי. שבועות פ"ד ל"ה ע"ד אמר ר' יודן אין אומר בממון מאחר דו יכיל מימר ליה אתה אמרת לי להרוג ולקוק אף על גב דו אמר ליה לא הרגתי ולה (צ"ל ולא) קצצתי פטור. — שם פ"ו הל' א' רב זר' יוחנן תרויהון אמרין והוא שהלווהו בעדים אבל אם הלווהו שלא בעדים יכול מימר ליה הלויתני ונתתי לך סחצה א"ר יודן אין אומר בממון מאחר מאחר דיכול לטימר ליה לא הלויתני ויכיל מימר ליה הלויתני ונתתי לך חציים.

מאי כדון ע"י עד כדון.

מה. הוא ל' שאלה וספק, ולפעמים ל' תמיהא. ברכות פ"ו י' ע"א ר' ירמיה בריך קומי ר' זעירא המוציא לחם מן הארץ וקלסיה מה טרי נחמיה (דאמר שם המוציא לחם). — שם ר' אבא בי"ש רב מסובין אסורין לטעום כלום עד שיטעום המברך ר' יהושע בן לוי אומר שותין אע"פ שלא שתה מה פליג (פ"י הש"ס מסופק ושואל אם פליג ריב"ל ארב וע"ז משיב) מה דמר

יב

רב בשהיו כולם זקוקין לככר אחד מה דמר ר' יהושע' כשהיה כל אחד ואחד כוסו בידו. — שם פ"ח י"ב ע"ב תנא ר' יעקב קומי ר' ירמיה מברכין על הבשמים של גוים מהו פליג (פי' אמתניתין דתני אין מברכין על הגר ועל הבשמים של גוים) ונראה דצ"ל מה ופליג וכדרך הירושלמי בהרבה מקומות — ואפשר שם' מה היא במ' מהו כלו' מה הוא וכהוראת מהו בכבלי. ועיי' סוכה פ"ה סוף הל' ב' מה ביד כולהם ק"ב לוג או ביד כל אחד ואחד ק"ב לוג.

מ'. לפני פעל הוא כמו כד (כאשר). ב"ב פ"ט הל' א' כהדא ארמלתיה דר' שובתי הות מבזבזה בניכסיה אתון בנון קירבון לר' לעזר אמר לון ומה נעבוד לכן ואינן עמא שטייא מי נחתון אמרן וכו'. — סנהדרין פ"ז כ"ה ע"ד מי נפק אהן מינייא. — ע"ז פ"ג הל' א' ר' אבהו מי דמך. . . זכר"י בר ליואי ור' יוסי בר פיטרס ור' יהושע בן לוי מי דמכין. (ואפשר שמי הוא כמו מן ומי נחתון פירושו כמו מן דנחתון, מי דמך מן דדמך).

מעתה. הוא כמו אם כן. כלאים פ"א כ"ז ריש ע"ב את חוקתי תשמורו וכו' משום חוקים שחקקתי בעולמי מעתה אסור לאדם הראשון ר' יוסי בשם ר' הילא דברי הכל הוא משום חוקים שחקקתי בעולמי מעתה אסור להרכיב תאינה שחורה על נבי תאינה לבנה וכו'. — שם פ"ב כ"ז ע"ד רוצה הן בהן כאילו עקורין ומנחין לפניו מעתה מצא כלאים בכרם יהו אסורין משום גול.

מתניתא. כינוי בירושלמי בין למשנה בין לברייתא ורק באיזה מקומות נאמר על המשנה מתניתין, ובכבלי מתניתא כינוי לבד לברייתא כידוע. ודע דבירושלמי לא נמצא ל' ברייתא.

נסיב ויהיב. כמו בכבלי נשא ונתן. שביעית פ"ז ל"ז ע"ג ר' הושעיה נסב ויהיב-בהדין מוריים ר' חונא נסיב ויהיב בהדין הלתותא.

עד כדון. עד עתה, עד כאן. ברכות פ"ג ו' ע"ב תני אם היו שם שתי דרכות מתאימות אחת רחוקה וטהורה ואחת קרובה וטמאה אם היו רבים הולכין ברחוקה הולך ברחוקה ואם לאו הולך בקרובה עד כדון בטומאה של דבריהם אפי' טומאה שהיא מדברי תורה פי' עד כאן אישמעינן בטומאה דרבנן מה דינו בטומאה דאורייתא. — מעשר שני פ"ד ג"ה ע"ב עד כדון חדשות ישנות פי' עד כאן אישמעינן בחדשות (שם נוכל לומר בישנה זו נתן לתוכה) ישנות (מה דינו). — עד כדון כר' עקיבא כר' ישמעאל ברכות פ"ז י"א ע"א ערלה פ"ב ס"ב ע"א ובמקומות הרבה, פי' עד כאן אישמעינן לשיטת ר"ע דדריש כפל לשון לשיטת ר' ישמעאל דלא דריש כפל לשון מהיכן שמעינן דין זה. ועיי' לקמן סגנון הירושלמי.

וכן בא מאי כדון מאי עתה, פי' מאי איכא לטימר אן מאי הוה עלה. ברכות פ"ג ו' ע"ב מה בין סוכה ומה בין לולב סוכה נודגת כלילות ובימים לולב אינו נודג. אלא ביום. התיב ר' יעקב דרוטייא הרי תלמוד תורה נהג כלילות כבימים טיי כדון. —

על אתר. בכבלי לאלתר אך בכבלי נתחברו הכי תיבות ועיקרו אל אתר (ועיי' ר"ב מוספיא ערך לאלתר). ועיי' ר"ש פאה פ"ח סוף ד"ה ירושלמי אבא

שאל על ידי שהן חביבין באין על אתר ואית דגרכי לאלתר ע"כ והיא היא אבל בירושלמי נמצא כמעט תמיד על אתר.

צריכה. ל' איבעיא וספק, ופירושו הק' מילתא צריכה דרישה וחקירה ואמרו בקיצור צריכה. ברכות פ"ז י"א ע"כ מחלפא שיטתיה דר' ירמיה התם צריכה ליה והכא פשיטא ליה. — שקלים פ"ד מ"ח ע"א ר' בא בר כהן בעא קומי ר' יוסא מחלפא שיטתיה דר' חייא בר בא תמן צריכה ליה והכא פשיטא ליה. — כלאים פ"א כ"ז ע"א האבטיח והמלפפון אינן כלאים זה בזה. ר' יודה אומר כלאים הקישות והאבטיח צריכה פ"י ספק אם הם כלאים או לא. — ביצה פ"א סוף הל' ט' ר' נחום אמר ר' שמואל בר אבא בעי הדא אמרתא ליבש אסור לקדירה מותר על יד על יד צריכה. — יוסא פ"ב הל' א' ר' ירמיה אמר חילפיי שאל וכו' ולא מתניתא היא וכו' מתניתא למצוה מה צריכה ליה לעיכוב. — ועיי' ברכות פ"ז י"א ע"כ אמר ר' זעירא עד דאנא תמן אצרכית לי מצרי לי מינך לאשלתי. —

שאל. כמשמעו שאלת דבר, ובאתפול כלאים פ"ג הל' א' אשתאילת לר' הונא ספרא דסודרא וכן מעשרות פ"ב ריש הל' א' ובמ"א. — ובא ג"כ בל' איבעיא וספק. כלאים שם ר' נסא שאל עשה פאה באמצע זרע כמו מסין משכו בכמה. — יוסא פ"ב הל' א' ר' יעקב בר אחא אמר חילפיי שאל קומץ שנתנו על גבי מערכת לילה מה הן ר' ירמיה אמר חילפיי שאל אימורין שנתנו על גבי מערכת לילה מה הן. — וכבר בארנו לעיל ערך בעא שמשמעות בעי הוא לפעמים ג"כ ל' איבעיא וספק ובה הוא אחד עם שאל, אבל בעי בא לפעמים בל' החלט ובה הוא נוסף על הוראת שאל. ועיי' חלה פ"א נ"ז ע"ד ר' חייא בר יוסף שאל על דעתיה דר' לעזר מהו שיהא נגד לענין חלה בעיסת האורז שמואל בר אבא בעי איזהו חדיש וישן שבחלה שתי שדות אחת הביאה שלישי ואחת פחות משליש לחלה אחת למעשרות שתיים אחת פחות משליש ואחת עשבים לחלה שתיים למעשרות אחת וכו'. והמעין שם יראה שמה שאמר ר"ח בר יוסף הוא בדרך ספק ואיבעיא ודברי שמואל בר אבא הם בדרך החלט, לכן בא בדברי ר' חייא בר יוסף שאל ודברי שמואל בר אבא בעי.

שמועה עיי' לקמן פלוני עבד לה שמועה.

ת"י. הוא כמו אתיא בבבלי, והאל"ף נפלה בראש התיבה כדרכה בירושלמי, והאל"ף אחר יו"ד נשתנית ליו"ד עיי' לעיל ערך כ"י.

תמן. שם, נאמר על המשנה הנשנת במס' אחרת ובל' תמן תנינן (ובבבלי תנן התם), וגם על המשנה הנשנית באותו פרק. עיי' תרומות פ"א הל' ד' (מ' ע"ד) תנינן תמן אין תורטין וכו' והוא משנה בסוף אותו פרק. וכן בא תמן על מאמר אמורא במס' אחרת או בפרק אחר, ובכלל בסוגי אחרת. — ובא פעמים אין מספר על בכל בל' "רבנן דתמן" או "כד נחית לתמן" ולעומת זה נאמר "הכא" על. א"י. "כד סליק להכא", ובבבלי נאמר להפך התם על א"י "שלחו מתם" כלר

מהתם ופירושו מא"י. — ולפעמים נאמר תמן גם על ארצות אחרות חוץ מבבל. ויקרא רבה פ"ג תמן קורין למלכיא אלהיא ע"כ וקאי ארומי שקדמו ת"י האלקי לשם הקיסר (Divus Antoninus, Divus Severus). — ועיי' מגילה פ"ד הל' ה' (ע"ה ע"ב) ר' שמעון ספרא: דמרכנס אמרין ליה בני קרתיה קטע כדיבוריא דיקרינון כינינן וכו' בתר יומין נחת להבא וכו' הרי דאמרו הבא לעומת מרכנס שהיתה עיר מעבר לירדן במחוז טרכנייא. — שבת פ"ט הל' א' ועיי' ע"ז פ"ג הל' ח' תמן צווחין לפעלא שבא עמרא (כצ"ל עיי' רמב"ן פ' כי תצא פסוק לא תתעמר בה) וצווחין לרחוץ של מי הגלים עמירה ע"כ, ולא שמענו מעולם שקורין בבבל לפעלא שבא עמרה וכו'. — ברכות פ"ח הל' א' אמר ר' יוסי בר' נהיגין תמן במקום שאין יין שליה ציבור עובר לפני התיבה ואומר ברכה אחת מעין שבע וחותם במקדש ישראל ואת יום השבת ע"כ ולית מאן דאמר כזה בבבלי, ועיי' פ"ד ערך ר' יוסי בר' בון. וע"ש ערך כהנא.

תפלוגתא. בטי שאמר הבבלי מחלוקת אמר הירושלמי תפלוגתא. עיי' לעיל ערך איתפלגון. ואך מקומות מעטים יוצאים מן הכלל. פאה פ"ו י"ט ע"ג ואין תעכדינה גרוש מחלוקת שמאי והלל (צ"ל בית שמאי ובית הלל). — כלאים פ"ג כ"ח ע"ד ר' ינאי אמר במחלוקת.

תפתר. הוא כמו תריץ בבבלי ובירושלמי לא נמצא כלל תריץ, וכן לא נמצא תירוצו ותירוצא כ"א פיתרא עיי' סוף דמאי אלא כהדן פיתרא קדמיא. ובלי קושי נאמר בירושלמי בעי שאל עיי' לעיל ערכם, וגם אקשי.

תרגם. בבבלי נראה הוראתו פירוש הדבר לכן בא הן על העתקה גרידא פסחים ט"ב ע"ב וקולן של סופרים הבא תרגמו פרווא דאושכפי, הן לתריץ איזה קושיא שם ל"ט ע"ב מיתבי יוצאין בהן ובקלח שלהן וכו' תרגומא אקלה, וכן במ"א. אבל בירושלמי נאמר תרגם על העתקה גרידא לבד, סוכה פ"ה הל' ג' מהו מסקיעין תירגם ר' חגי קומי ר' יוסה מפשילים. — שם הל' ה' להמשנה קרא הגבר תירגם רב קומי דבית ר' שילה קרא גברא. וכן הוא שקלים פ"ה הל' ב' (ועיי' בבלי יומא כ' אמר רב קרא גברא). ואך איזה מקום בהגדה יוצא מן הכלל. עיי' ריש פ"ט דברכות תרגם יעקב כפר נבוריא בצור לך דומיה תהלה אלהים בציון סמא דכולא משתוקא.

סגנון הירושלמי

מלבד ההבדל בין הירושלמי והבבלי בהכרת האותיות וחילופיהם ושימוש איזה חלקי הדיבור יש עוד הבדל כיניהם בקצת אופנים הבאים לכאן הענין ולכאן תוכן המאמר. ונזכיר פה ראשי האופנים המיוחדים לתלמוד ירושלמי, וידעתם רב התועלת לכל הוגה בתלמוד זה.

אלא כפלוני אלא כפלוני. פ"י איבעית אימא כפלוני איבעית אימא כפלוני דמאי פ"ה כ"ד ע"ג אלא כ"י יוחנן דר' יוחנן אמר וכו' אלא כ"י אלעזר דר' אלעזר אמר וכו'.

אמר ר' פלוני. בזה הסגנון בא פעמים אין מספר המאמר במקום שבא להורות שזה ר' פלוני חולק על החכם הקודם לו, ובבבלי נאמר תמיד בזה הענין פלוני אמר. דמאי פ"ו כ"ה ע"ב ולא דא היא קדמייתא אמר ר' אחא אם תדעה ביניהן אמר ר' יוסי הא דתימר מותר בשקיבלה כדרך המקבלין והן דאת אמר אסור אבשלא קיבלה כדרך המקבלין אתיא דר' יוסי בר' יוחנן ודר' אחא בר' יוסי בי ר' חנינה וכו', הרי דהש"ס עצמו אמר דר' אחא ור' יוסי פליגי. — תרומות פ"ז הל' א' כתובות פ"ג הל' א' סבר נתן בר הושעיה למקום מכות ותשלומין משלם ואינו לוקה וילקה וישלם כדי רשעתו רשעה אחת אתה מחייבו וכו' וילקה ולא ישלם מן עדים זוממין מה עדים זוממין משלמין ואינן לוקין אף וכו' אמר ר' נתן (בכתובות אמר ר' יונה) טעמא דנתן בר הושעיה והפילו השופט והכהו לפניו את שמכותיו יוצאות בו ידי רשעו יצא זה שאומר לו עמוד ושלם ע"כ. ולפי סגנון הבבלי היה לו לומר ר' נתן אמר דהרי הוא חולק ונותן טעם אחר לדברי נתן בר הושעיה. — ולהיפך איתא בירושלמי פלוני אמר במקום שאין שם חולק ולסגנון הבבלי צ"ל אמר פלוני. ברכות פ"ו י' ע"א ע"ב ר' הונא אמר אהן דאמר סב בריך סב בריך אין בו משום הכסק ברכה וכו'. ר' הונא אמר הדא שתיתא והדא מורתא שחיקתא אומר עליו שהכל נהיה בדברו. ר' הונא אמר הרי שנתן לתוך פיו ושכח ולא בריך אם היו משקין פולטין וכו' וכן בא בירושלמי במקומות אין מספר פלוני אמר במקום שאין שם חולק.

אמר פלוני ותני כן. דמאי פ"א כ"א ע"ד אמר ר' יוחנן ותני כן לקחן לזרע וחישב עליהן לאכילה באין. מחשבה וכו' ופירושו ר' יוחנן אמר וגם בברייתא תני כן (והוא בתוספתא שם פ"א), והך ותני כן הוא כמו מאמר מוסגר. — שביעית פ"ח ל"ח ע"א אתא ואמר ליה למדתנו ותני כן אין סכין שמן של שביעית במרחץ. — ערלה פ"א ס"א ע"א דאמר ר' יוחנן ותני כן הקדיש ואחר כך נטע פטור מן הערלה. ועיי' ברכות פ"ד ז' ע"ג אמר ר' יוסי בי ר' בון ותני ר' חייא בכל יום אדם מתפלל י"ח במוצאי שבת ובמוצאי יום הכפורים ובמוצאי תענית צבור. — ומדרך הבבלי בענין זה להביא המאמר של האומר ואח"כ מביא הברייתא בל' תניא כותיה או תניא נמי הכי. והירושלמי מקצר ואומר מיד אחר שזכר שם האומר "ותני כן" ואינו מכפיל להביא המאמר והברייתא. אבל בא על ידי זה לידי גירעון כי לא מביא הברייתא בצורתה ולרוב הברייתא משונה באיזה תיבה או אומר מן המאמר של האמורא.

אינו מחזור. בא להורות על דבר הנלמד ממדרש המקרא שהדרוש אינו ברור כל כך ואין הלמד נדון כאילו הוא מדאורייתא. פסחים פ"ב הל' א' ר' אבהו בשם ר' יוחנן העושה אספלינית משור הנסקל ומחטף שעבר עליו הפסח אינו לוקה שאין לא תעשה שבו מחזור מכלאי הכרם לוקה. — שם סוף פ"ח מה טעם דבית הלל אתם ושביכם מה אתם טעונן הוייה בשלישי ובשביעי וכו' ואינו מחזור דאמר ר' חיה (חיה) בר יוסף גידול בר בנימין בשם רב מודיי בית הלל שאם עבר חרק את הדם שהורצה. — סוכה פ"ה ריש הל' א' דתני

ד

חליל של קרבן דוחה את השבת דברי ר' יוסי בי ר' יהודה וחכמים אומרים אינו דוחה לא את השבת ולא את יום טוב. . . על דעתהון דאילין רבנן למה אינו דוחה משם שאינו מחוור וכו' ע"ש. ועיי לקמן ערך הגיעוך ועיי פ"ג. אתא המי. בא ראה, והוא להעיד שיש תמידא בדבר. ריש ברכות איתא חמי משעה שהבהנים נכנסין לוכל בתרומתן ימטה הוא ועם כוכביא הוא משעה שדרך בני אדם נכנסין לאכול פתן כלילי שבת שעה וחרתי ליליא הוא ואת אמר קרובים דבריהן להיזת שוין. — וכן כשבא לפשוט בדרך בתמיה. דמאי פ"א כ"ב ע"א חמת שנכנסת לצור דרך כזיב אתא חמי אילו עמדה לה ככזיב פטורה עכשיו שנכנסת לצור חייבת. — וכן אומר אתא חמי אם מביא איזה אופנים ובא להעיד שדברי הברייתא או האמורא לא עמדו גם באחר אלה האופנים. דמאי ריש פ"א אתא חמי אם רוב משמין דברי הכל חייבין בין דמאי בין ודאי אם אין רוב משמין דברי הכל. פטורין בין דמאי בין ודאי מחצה על מחצה לית יכול. — ומצינו אתא חמי והש"ס לא מתרין כלום ואפ"ה המאמר לא נדחה מהלכה. פאה פ"ג י"ו ע"ד ר' בינא בשם ר' ירמיה שייך מטלטלין לא עשה כלום. אתא חמי שייך קרקע כל שהוא יש לו מחיה שייך אכנים טובות ומרגליות אין לו מחיה (ואפ"ה הש"ס אינו מוחה דברי ר' בינא ע"ש בסוגי שייך עבדים וכו').

בן אבטיה. במקום שאמר הבבלי להפליג הדבר עוג מלך הבשן איתא בירושלמי בן אבטיה. בבלי יומא פ' מתקיף לה ר' הושעיא אם כן הוה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה כי איתשיל בעוג מלך הבשן איתשיל. ובירושלמי שם פ"ח הל' ב' (מ"ד סוף ע"ד) ר' חייה בר אדא בעי קומי ר' מנא ולמה לא תניננה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה אמר ליה מפני לוגמו של בן אבטיה ע"כ. והוא קרוב לל המשנה כלים פ"ז מ"ב זה הוא אנריפו של בן בטיה.

בעון מימרה סברין מימרה. פי' רצו לומר וכו' וכן הוא באמת, ולא כמו בבבלי סבריה שמשמעו בכל מקום שעלה כן על דעת האומרים ולא נתקיים לפי המסקנא. בלאים פ"ד הל' ב' ואתייה כ"י דאמר ר' חנינא אין האיסור נעשה מחיצה להציל סברין מימרה האיסור נעשה מחיצה ליאמר ע"כ וכן הוא לפי האמת. — תרוכות פ"ב מ"א ע"ד ר' ירמיה סבר מימרה אתה רואה את הצמק כאילו תפת. — מעשרות פ"ב הל' א' הוון בעיי מימרה מאן דאמר שלא נחשדו חברים לתרום שלא מן המוקף וכו'. — מעשר שני פ"ב ג"ג ע"ג וסברין מימרה כיני מתניתא המצרף סלע ממעות מעשר שני. — שם פ"ג נ"ד ע"ב סבתא הוות סברה מימרה וכו' ואילין רבנן הוון סברין מימרה. וכל הגך בעי מימרה, סברין מימרה קיימין לפי האמת וכן הוא כמעט בכל המקומות (ובעל יד מלאכי כלל ר"ב עשה עצמו כמסתפק בזה), ואך מעטים יוצאים מן הכלל ונלמדו מענינם. עיי' ברכות פ"ד ז' ע"ב ר' חייא בשם ר' יוחנן תפילת המנחה ותפילת המוסף תפילת המנחה קודמת הוון בעין מימרה בשאין ביום כדי להתפלל שניהן וכו' ר' זעירא בשם ר' יוחנן ואפ"י יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפילת המנחה קודמת. — פסחים פ"ז הל' ז' ר' יוסה בשם ר' חסדא הוין סברין מימרה עליו לא על העובר שלו מן מה דתני וכו'.

בפירוש שמעת מן פלוני או מן שיטתיה. בבבלי הסגנון בענין זה „בפירוש שמיע לך או מכללא“, והבבלי מוסיף לבאר ואי מכללא מאי ומביא המעשה או המאמר שממנו יש לכאורה לדון זה הדבר ואמר שבאמת אין ראייה משם. והירושלמי מקצר כדרכו ומביא מיד המאמר שממנו יש קצת לדון (והוא הנקרא בירושלמי מן שיטתיה) ומסיים שאין ראייה משם. ערלה פ"א ס"א ע"א ר' יוסי בשם ר' יוחנן שרישים אין בהן ממש אמר ר' זעירא לר' יוסי בפירוש שמעתנה מן ר' יוחנן או מן שיטתיה דאמר ר' יוחנן ותני כן הקדיש ואחר כך נטע פטור מן הערלה נטע ואחר כך הקדיש חייב בערלה ואתון סברין מיטר הקדיש פטור וזקנה פטור ולא דמיא הקדש ראוי לפדותו וכו'.

דברי פלוני. בא לפעמים בראש המאמר ופירושו אלה הם דברי פלוני והוא כמו פלוני אומר, כלאים פ"ג (הל' ו') כ"ח ע"ד כהנא אמר דברי ר' ישמעאל פעמים שש עשרה פעמים שתיים עשרה פעמים שמונה. שם הל' ז' אמר ר' יוחנן דברי ר' ישמעאל אפי' שורה יחידית נוחנין לה עבודה. — חלה פ"א סוף הל' א' דברי חכמים ר' יוסי בי רבי בון ר' חייה בשם רבין בר חייה והן שהביאו שלישי לפני ראש השנה, פי' אלה החכמים ר' יוסי בי רב בון ור' חייה בשם וכו' אמרו. — ערלה פ"ב ס"א סוף ע"ד דאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן דברי ר' מאיר כל האיסורין מצטרפין ללקות עליהן בכזית. והמדייק במקומות אלה וגם במקומות אחרים שכא שם בראש המאמר דברי פלוני יראה שאין הכוונה לחלוק אלא להביא דברי פלוני וכמו בבבלי תניא ר' פלוני אומר. ועמוד על זה שכבר טעו בו מפרשי הירושלמי.

דרובא אתא אימור לך. פי' גדולה ממנה (רבותא) בא לאשמועין. מעשרות פ"א מ"ט ע"א תני משיעמיד ערימה בראש נגו ר' יונה בעי הא בשדה לא אמר ר' היננא דרובא אתא אימור לך אפילו משיעמיד ערימה בראש נגו. — ועיי' פאה פ"ד י"ח ע"ב רובא דר' יוחנן רובה דר' שמעון לקיש ובפירושו שם. ועיי' לעיל לשונות הירושלמי ערך והוא דרבה מנה.

הבא לך רצועה. לשון גערה ונויפה כשלא נתקיימו כלל דברי האומר ופירושו ראוי את ללקות. כלאים פ"א הל' א' ר' יעקב בר זבדי בעא קומי ר' ירמיה מתני' דר' ישמעאל בי ר' יוסי וכו' והוה מסתכל ביה אמר ליה מה את מסתכל בי הכא לך רצועה. — ודוגמתו יבמות פ"ב הל' ו' יעקב איש כפר נבוריה אזל לצור אתון שאלון ליה מהו מיגזר בריה דארמייתא בשובתא וסבר מישרי לון וכו' שמע ר' חניי אמר ייתי אייתוניה דילקי. — ועיי' לקמן ערך חזר בכ'.

הגיעוך (סוף) פי' הורידו אותך לסוף הדבר והקילו עליך. ברכות פ"ב ה' סוף ע"א הגיעוך סוף מלאכת המים שאינם מחזורין דבר תורה. — עירובין פ"ה כ"ב ע"ד ההדיוט שריבה אין שומעין לו אמר ר' הושעיה הגיעוך סוף תחומי שבת שאינם מחזורין מדבר תורה.

היא הדא היא הדא. כמו בבבלי היא היא. שביעית ס"ח ל"ח ע"ד ביצה

טו

פ"א הל' א' אמר ר' מנא קומי ר' יודן מה אפכה לה פתילה גבי ביצה אמר ליה טן מה דאנן חמי רבנין מדמי ליה הדא אמרה היא הדא היא הדא.

ויידא אמרה דא, והיידא אמרה וכו' ואיידא וכו'. עיקר פירושו מי זאת אשר אמרה זאת. כשמביא הש"ס ממשנה או מכרייתא ראייה לדברי אמורא והראייה טופרנת אמר ויידא אמרה וכו' וענינו ואלא מאיזה משנה או כרייתא יש להביא ראייה. ברכות פ"ז י"א ע"ב אבל דמאי הדא אמרה אבל פירות ספק ניתקנו ספק לא ניתקנו מזמנין אמר ר' שמעון אחוי דר' ברכיה בשעה שגזרו על הדמאי רוב עמי הארץ היו מכניסין לבתיהן (פי' רוב עמי הארץ היו מעשרין וכן איתא ערלה פ"ב הל' א' בשינוי קצת ע"ש וא"כ אין ראייה ממתני' דאכל דמאי), ויי דא אמרה דא (ואלא איזה משנה אמרה זאת מהיכן יש להביא ראייה דספק ניתקנו ספק לא ניתקנו מזמנין) כותי מזמנין עליו (משנה בראש הפרק) ואהן כותי לאו ספק הוא. — ולפעמים נאמר והיידא אמרה וכו' אם מקשה הש"ס אדברי אמורא ומתריץ, וקאמר ואילו מאיזה משנה וכו' יש להקשות כל' איזה משנה וכו' אמרה כדברי המקשין. פסחים פ"ב ריש הל' א' אמר ר' בון בר חייה קומי ר' זעירה זאת אומרת שמותר להאכיל לבהמת הבקר התיב ר' ירמיה והתנין מפרד סבר ר' ירמיה ככרות אמר ליה ר' יוסי לא אמר אלא מפרד מכיון שפירדו בטל (ונדחה קושי' ר' ירמיה ע"ש), ואיידא אמר דא (ואיזה כרייתא אמרה זאת כל'. מאיזה כרייתא יש לדייק בקו' ר' ירמיה דאסור להאכיל חמץ לבהמת הבקר) לא יאכל חמץ היום אפילו לכלבים הרי זה בה (בא) לאוסרו בהנייה מה אנן קיימינן אם לכלבו ההני איסור הנייה אלא כי נן קיימינן אפילו לכלב אחרים וכו'. ועיי' ערלה פ"א ס"א ע"א ערלה מאימתי מונה לו משעת נטיעתו ר' שמעון בן לקיש אומר בלכר דברים שהן באין במחשבה וכו' אבל ערבה כנסוע בארץ ר' יוחנן אמר אפי' ערבה והתנין אין נוטעין ואין מבריכין וכו' על דעת' דר"ש בן לקיש וכו' ניחא על דעתיה דר' יוחנן וכו' שנייא היא שהן מתאחין בשביעית והיידא אמר דא הנוטע והמבריך וכו'. — ועיי' פאה פ"ה הל' א' ויי דא אמר דא גדיש שלא לוקט תחתיו, ובשקלים פ"א הל' ב' והיידא אמרה דא גדיש וכו'. — ברכות פ"ד ז' ע"ג ויידא אמרה דא דאמר ר' חנינה וכו' ושם פירושו אהאי אמרה ר' יוחנן ע"ש.

ולית ליה קיום. הירושלמי מקשה בהרבה מקומות על דברי איזה אמורא ואינו מתריץ ואפ"ה לא נדחו דברי האמורא לפי שיש אפשר למצוא תירץ עיי' לקמן פ"ג, אבל אם ברור לו שהקו' חזקה כ"כ שאי אפשר למצוא לה תירץ אמר ולית ליה קיום והוא כמו תיובתא בבבלי. חגיגה פ"ב סוף הל' ו' (ע"ח ריש ע"ג) מתניתא פליגא על ר"ש בן לקיש צנון שבמעה וכו' הדא פליגא על ר' שמעון בן לקיש ולית לה (ליה) קיום. — גיטין פ"ז הל' א' ר' יעקב בר אחא אמר איתפלגון ר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר עודהו קורדייקוס עליו כותבין ונותנין גט לאשתו ריש לקיש אמר לכשישתפה וכו' אמר ר' זעירא מתניתא פליגא על ריש לקיש ולית ליה קיום (ובבבלי גיטין ע' מתריץ הש"ס הק' קושיא ועיי' לקמן פ"ג).

ועוד מצינו לשון אשר מורה שא"א לקיים דברי האומר. כלאים פ"א כ"ז
ע"א הכא פרס כהנא מצודתיה על ריש לקיש וצדייה.

(הזור בך) דלא כן אני כותב עליך זקן ממרא. הוא גערה ונויפה.
ע"ז פ"ב מ"א ע"ד שמואל אבל (שמן של נכרי) רב לא קביל עליה מיכול
אמר ליה שמואל אכול דלא כן אני כותב עליך זקן ממרא. — יבמות פ"י
י"א ע"א גיטין פ"ח מ"ט ע"ג ר' יוסי שאיל לר' פינחס היאך סביר רבי אמר
ליה כר' ירמיה אמר ליה חזור בך דלא כן, אני כותב עליך זקן ממרא. (ועיי'
פ"ד ערך ר' פינחס).

כאינש דשמע מילא ומקשי עלה. אם אמורא מקשי על אמורא
אחד והוא בעצמו אמר הטאמר זה אמר הירושלמי כאינש דשמע וכו' כלו' הוא
עצמו מסופק קצת אם ישרו דבריו לכן הוא מקשה פן יאמר לו זה החכם טעם
הנון. עיי' יומא פ"א ריש הל' א' דיליף ר' יוחנן דמפרישין כה"ג מביתו ז' ימים
קודם יום הכפורים ממלואים וריש לקיש מקשה עליו ואח"כ מביא הש"ס דריש
לקיש עצמו יליף ממלואים וקאמר הש"ס ולית סופיה דר' שמעון בן לקיש
מישמעינה מן הדין קריא אלא כאינש דשמע מילא ומקשי עלה. — שם
פ"ב ל"ט ע"ד ר' שמי בעי ולמה לא גזרו על שני גזירין בשחרית אמר ר' מנא
לא שמייע רב שמי דמר ר' יוחנן לא גזרו על שני גזירין בשחרית ואמר ר'
יוסי מתני' אמרה כן וחזר ואמר אין דו שמייע אלא כאינש דשמע מילא
ומקשי עלה.

לא מסתברא דלא חילופין. הוא כמו איפכא מסתברא בכבלי. פסחים
פ"א סוף הל' ד' (כ"ז ע"ד) חברייא אמרין חמישית כר' יודה הקדישו מוקדש עשאו
תרומה אינה תרומה. . אמר לון ר' יוסי לא מסתברא דלא חילופין הקדישו
אינו מוקדש עשאו תרומה הרי זו תרומה.

מה דנפל לדין נפל לדין. פי' מה דשייך בזה שייך בזה. פסחים פ"ז
ל"ד ע"ד מ"י כדון (אם מרצה הציץ על הכהן העובד בטומאת התהום ע"ש)
ר' נחמן בשם ר' מנא לכם בין לו בין לעובד שלו עד כדון עושי פסח נזיר
מניין ר' יוסה בשם ר' חסדא הוינן סברין מימר עליו לא על העובד שלו מן
מה דתני היא נזיר היא עושה פסח הוא אמרה מה דנפל לדין נפל לדין.

מהלכה. נאמר בירושלמי לפעמים על דבר שאינו מן התורה כ"א מדברי
חכמים. דמאי פ"ג כ"ג ריש ע"ד מורי ר' שמעון שהוא מפריש מעשרותיו
מהלכה. ח"ל הר"ש בפ"י המשנה כתיבת יד כפי מה שהובא בתשובות ר'
בצלאל אשכנזי תשו' א' י"ד ע"א: מהלכה בכמה מקומות יש בירושלמי בלשון
זה וכדבר שהוא מדרבנן רגיל לומר מהלכה.

מהלפה שיטתיה דפלוגני. פי' דבריו סותרין זה את זה וכבבלי הסנגון
„ודמי דדיה ארדייה“. כלאים פ"א כ"ז ע"א מהלפה שיטתיה דרבי תמן
הוא אמר טלן מן אחד והכא הוא אמר הכין. וכן בהרבה מקומות. — וכן
כשנא לומר שדברי פלוני סותרין זה את זה אומר תרתין מילין תני (אמר)

פלוני והן פליגין חדא על חדא. חלה פ"ג נ"ט ע"א אמר ר' יונה תרתין מילין תני ר' חייא רוב' ואינין פליגין חדא על חדא טבל מנינו בחולין וכל הספק פוסל את התרומה ופוסל את החולין מלעשות תרומה וקשיא אם טבל ממנו (צ"ל מנינו) בחולין למה לי פוסל את החולין מלעשות תרומה. — עדלה פ"א ס"א ע"א אמר ר' מיישא לר' זעירא תרתין מילין אתון אמרין ואינין פליגין חדא על חדא הכא אתון אמרין שאין גידולי איסור מעלין את האיסור והכא אתון אמרין לוקין עליו בכזית.

מיליהון דרבנן אמרי. כשמקדים מאמר הש"ס דאיזה אמורא או מחלוקת האמוראים ונא להביא ראייה מאמורא אחר אמר מיליהון דרבנן אמרי כלו' כאמורא פלוני. וזה „מיליהון דרבנן" לא קאי לרוב כ"א כאמורא יחיד. דמאי פ"ד כ"ד ריש ע"א ר' יונה בשם ר' זעירא תיפטר בפירות שנשמכה דעתו עליהן מערב שבת וכו' אמר ר' מנא מיליהון דרבנן מסייעין לר' יונה אבא דתנינן תמן וכו' ר' ינאי כי ר' ישמעאל בשם ר' יוחנן בשבת של פרוטגמייא התירו וכו' לא כפירות שנשמכה דעתו עליהן מערב שבת היא. — פסחים פ"א הל' א' מיליהון דרבנן אומרין לא כמה דהוא מנהר בליליא מנהר ביממא דאמר ר' הונא כד הוינן ערקין באילן בוטיתא דסדרא רבא היו מדליקין עלינו גירות בשעה שהיו כיהים היינו יודעין שהוא יום ובישעה שהיו מכהיקין היינו יודעין שהוא לילה. וכן נאמר מיליהון דרבנן פליגין אף במקום שאין שם אלא יחיד החולק. דמאי פ"ו כ"ה ע"ד אמר ר' יוסי מיליהון דרבנן פליגין דאמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן השותפין מחלוקת רבי וכו'.

ולפעמים נאמר מיליהון דרבנן (ולא נזכר מי הם אלו רבנן) להורות שכן אמרו החכמים של אותו זמן. דמאי פ"ב כ"ב ע"ג אמר ר' אבמי מיליהון דרבנן אמרי כל המינין האסורין בקיטרין החטים והפת וכו'.

מן אולפן. פ"י בקבלה מרבותיו ולעומתו מן דיעה פ"י מסברת עצמו. עירובין פ"ג כ"א ע"ב ר' אחא אמר לה מן אולפן ר' יוסי אמר לה מן דיעה כארבעה זקנים כר' אליעזר. — שם פ"ט כ"ה סוף ע"ג אמר ר' זעירא אף לית הדא אולפן דשמואל קשיא.

נמנה בעלייה. כא להורות שפלוני הסכים בדבר והדבר ברור ואין חולק עליו. שביעית פ"ב ל"ג ע"ד ר' בא ר' לא הוון יתבין בצור אתא עובדא קומיהון הורי ר' לא ישפכו פירותיו אמר ר' בא אני לא נמנית עמהן בעלייה. — שם פ"ה ל"ה ע"ד ר' אימי בעא קומי ר' יוחנן מתניתא עד שלא גזרו על הספחין אמר ליה וכי בעלייה היית. וז"ל דר"ש שביעית פ"ה מ"ב ונקט עלייה לפי שהיו רגילין לעשות גזירות בעלייה כדאמרין בסוף בן סורר בעליית בית ניתזה בלוד ובפ"ק דשבת בעליית הנניה בן גריון ובכתובות פרק נערה מדברים טובים שנאמרו בעלייה עכ"ל. ואפשר שהוא על דרך השאלה לפי שאלו הלכות גדולות נאמרו בעלייה בימי התנאים הראשונים והסכימו כולן עליהן לכן אמרו על כל הלכה שהסכימו חכמי הדור עליה שנמנה בעלייה.

עוד. הוא למעמים כמו בבבלי „גם". ברכות ריש פ"ה שכן מצינו בנביאים

הראשונים שהיו חותמין את דבריהן בדברי שבת ודברי נחמות אמר ר' אלעזר חוץ מירמיהו שחתם בדברי תוכחות אמר לו ר' יוחנן עוד הוא בדברי נחמות חתם וכו'. — שם זעור בר חיננא אמר המקיז דם בקדשים מעל עוד הוא מהלכות קצובות.

עבד, עשה. ניתוסף לפעמים על הפעל ובא להורות התמדת המעשה. דמאי פ"א כ"א ע"ד חמתיה דר' פינחס בן יאיר גנבונה ליטסיי (למטיי) בליליא עבדת טמורה גבון תלתא יומין. — כלאים פ"ט ל"ב ע"ג שבע שנים עשת ארץ ישראל נשרפת. — פסחים פ"ו הל' ג' (ל"ג ע"ב) שלש עשרה שנה עשה ר' עקיבא נכנס אצל ר' ליעזר ולא היה יודע בו. וזה הדרך נמצא לרוב בהגדה.

פלוגי בשם פלוני. במקום שאמר חכם בשם חכם חסר תיבת אמר לפני האומר הראשון ולפני בעל המאמר עצמו בא תי' בשם או משום. ר' יצחק בר מרי בשם ר' יוחנן, ר' נחמן בשם ר' מנא (ודרך הבבלי אמר ר' יהודה אמר שמואל וכו') וכן במקום שבאים ג' או ד' אוטרים בזה אחר זה חסר תי' אמר אצל ב' או ג' הראשונים. ר' שמואל ר' אבהו בשם ר' יוחנן, ר' ירמיה ר' מיישא בשם ר' שמואל בר יצחק וזה הוא דרך הירושלמי בכל מקום. — ושמור זה כי הוא כלל גדול לתקן לפעמים המעיות בירושלמי. גיטין פ"ה הל' ה' (מ"ז ע"א) ר' יעקב בר אחא בשם ר' יהושע בן לוי משום ר' נחמן בר יעקב בעי וכו' והנה אם ר' יהושע בן לוי בעי משום ר' נחמן בר יעקב היה ראוי להיות ר' יעקב בר אחא ריב"ל משום ר' נחמן בר יעקב. וגם מצד הזמן אי אפשר שריב"ל בעי בשם ר' נחמן בר יעקב, שהרי ריב"ל קדם הרבה לר' נחמן בר יעקב עיי' פ"ד. וכל זה מורה שחסר פה איזה אמורא וכן צ"ל ר' יעקב בר אחא בשם ריב"ל פלוני בשם ר' נחמן בר יעקב. — כלאים פ"ב כ"ז ע"ד ר' זעירא ר' אבונא בשם ר' הונא חד אמר תשעת קבין וחרנה עד שמונה. וע"כ יש פה איזה חיסרון דהא הוא כמו אמר ר' זעירא אמר ר' אבונא בשם רב הונא והיאך יבוא אח"כ פלוגתא, חד אמר חרנה אמר. ובג"ד ש"ש שם מ"ב הוא מתוקן ר' זעירא ר' (כצ"ל) אבינא בשם ר' הונא ור' בא בשם ר' הונא חד אמר עד תשעה קבין וחרנה אמר עד שמונה קבין.

פלוגי ופלוגי פלוני אמר פלוני אמר. דרך הירושלמי להציג בראש הפלוגתא שמות החולקים ואח"כ מביא דברי האומר זה המאמר ודברי האומר זה המאמר. ברכות פ"א ג' ע"ג ר' לוי ור' סימון ר' סימון אמר מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בה. וכן הוא בהרבה מקומות בירושלמי ונמצא כן לפעמים גם בבבלי ועיי' לקמן פ"ג.

פלוגי עבד לה שמועה. במקום שהש"ס מסופק בדבר ופוישט ליה ואמורא אחר אמר לה פשוט בשם חכם כלו' שאין ספק בדבר, מדרך הירושלמי לומר פלוני עבד לה שמועה. סוכה פ"א סוף הל' א' וזמן מכיון שחשיכה מהו שיהא צריך להזכיר זמן ר' הושעיה אומר צריך להזכיר זמן ר' אילא אמר צריך להזכיר זמן ר' זבדה אמר צריך להזכיר זמן ר' חייה בר אדא עביד לה שמועה ר' זעורה ר' יצחק בר נחמן בשם ר' הושעיה ר' יודה בר פזי בשם ר' חמא

ז

אבוי דר' אושעיה מכיון שחשיכה צריך להזכיר זמן. — ועיי' פאה פ"ג י"ז
 ע"ד ר' מנא בעי ולמה לננן אמ' מי שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב מן
 האדמה אשר נתת לנו ר' יוסי בי ר' בון בשם ר' יוחנן אמר שמועתה כן מי
 שאין לו קרקע פטור מן הוידוי דכתיב מן האדמה וכו'. — ודע דשמועה
 בכל מקום מאמר אמורא ולא ברייתא, עיי' מעשר שני פ"ב נ"ג ריש ע"ג דתמן
 אמרין בשם ר' חסדא ולא ידעינן אם מן שמועה אם מן מתניתא.

קבלה כאינש דאמר בעל דינא קבליה. לפעמים מקשה חכם
 בפלפולו על חכם אחר על דבריו והוא אינו משיב ואמר הש"ס „וקבלה“ הרי
 אנו רואין שקיבל הקו' וא"כ איתותב וע"ז אמר הש"ס דמה שאינו השיב לו הוא
 משום דלא חש להשיב ומה שנראה שקבלה הוא כמו שאדם שמח לוטר בעל דין
 קבליה כלוי' זה שכנגדו קבל דיבורו (מענתו) אם הנטען לא השיב עליה ולא משיב
 על לבו שאינו משיב מפני שרואה שאין בטענותיו ממש. נזיר פ"ו ג"ד ע"ד
 ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה טעמא דר' יוסי לא תשקצו את נפשותיכם
 וכו' התיב ר' אלעזר הרי איברי בהמה טהורה וכו' וקבלה מהו וקבלה כאינש
 דאמר בעל דינא קבליה. — עוד שם ר' אבהו בשם ר' יוחנן כל נותני טעמי'
 אין לוקין עליהן עד שיטעום טעם ממשו של איסור התיב ר' חייא בר
 יוסף קומי ר' יוחנן הרי בשר בחלב ולא טעם טעם ממשו של איסור ואת
 אמר לוקה וקבלה ואמר ר' בון בר חייה קומי ר' זעיר' מאי וקבלה כאינש דאמר
 בעל דיניה קבליה. וכמס' ערלה פ"ב ס"ב ע"ב הגי' בטעות כאינש דשמע
 מיליה דבעל דינא קבלה.

שרע מינה. השמיט עצמו ממנה כל' ברח מההיא בעיא או קושיא ולא
 רצה להשיב מפני שהיה מגמגם בדבר או שלא רצה להכניס עצמו בין המחלוקת.
 ברכות ה' ע"ב אמר ר' חגי שושביניה דרבי שמואל קפודקיא הויני שאילית
 לר' יאשיה ושרע מינה (וע"ש דונמתו ר' יניי ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע
 זמנה לראות ונישאת). — פאה פ"ב הל' א' ר' זעירא בעא קומי ר' יסא נתכוון
 לזכות מן המיצר ושרע מינה. — שביעית פ"ט הל' א' ביצה פ"א הל' א'
 (בשינוי קצת) אמר ר' ווא אחא עובדא קומי ר' יסא ובעא מיעבד כר' יוחנן
 כד שמע דרב ור' חנינא מתפלגין שרע מינה.

תשובת הפלג השיבו. כל' דיחוי בעלמא וכמפלגו בדברים. ע"ז
 פ"ג הל' ד' חברייא וכו' תשובת הפלג השיבו (ר' גמליאל לפרוקלוס במשנה
 שם) דלא כן היה לו להושיבו טבעל פעור שאין עבודתו אלא בפעירה.

ועוד יש להעיר על איזה דרכים המיוחדים להירושלמי.

בירושלמי נפקד בכמה מקומות אות החבור וכן מ' החיבור והפירוד.

הרבה פעמים נפקד דל"ת החיבור וכן ו"ז החיבור. — דל"ת החיבור:

ברכות פ"ו י' סוף ע"ב מילתיה דרב אמרה כן חד פרסוי אתא לגבי רב וכו'. —
 פסחים פ"ח הל' ג' מיליהון דרבנן אמרי שאינו יוצא לחולין וחרר וקדש תמן
 תנינן נתן לה כספים וכו' והוא כמו דתמן תנינן.

וכן נפקד וי"ו החיבור. ברכות פ"ז י' סוף ע"א וריש ע"ב ר' הונא אמר
 אהן דמר סב בריך סב בריך אין בו משום הפסק ברכה וכו' רב הונא אמר הדא
 שתיתא והדא מורתא שחיקתא אומר שנ"ב ר' הונא אמר הרי שנתן לחוך פיו וכו'.
 והוא כמו ואמר ר' הונא הדא שתיתא וכו' ואמר רב הונא הרי שנתן. וכבר
 הערנו על דרך הירושלמי לומר פלוני אמר במקום אמר פלוני ונראה שעיי"ז
 חסרה הו"ו. — וכן ברכות פ"ה ט' ע"ג ר' חזקיה בשם ר' ירמיה הבינונו ולמדנו
 ר' חזקיה בשם ר' ירמיה העונין אמן צריבין ליתן עיניהן בכוס וכו' ר' חזקיה בשם
 ר' ירמיה ארבעת מינין שבלולב ניטלין דרך גידוליהן ע"כ המאמר השני והשלישי
 הוא כמו ואמר ר' חזקיה וכו' אבל לפי שדרך הירושלמי לומר פלוני בשם
 פלוני ולא „אמר פלוני בשם פלוני“ כמו שהערנו לעיל לכן חסרה הו"ו. —
 וכן חסרה לפעמים וי"ו החיבור בין שני עברים. ברכות קרוב לסוף פ"א והוא
 נהוג עבד דכוותהון. ודרך הירושלמי בהרבה מקומות שלח שאל וכן יבמות
 פ"ב ד' ע"א אתון שאלון ליה.

הרבה פעמים נפקדה ת"י החיבור והפירוד. תיבת החיבור אי נמי: ברכות
 פ"ד ז' ע"ב מעמא דר' יודה שנים ליום חובה ליום שנים ליום שני פרקליטין
 ליום שנים ליום שתהא שחיטתן לשם היום שנים ליום שתהא שחיטתן כנגד
 היום ע"כ. והוא כמו אי נמי שנים ליום שני פרקליטין ליום אי נמי שנים ליום
 שתהא שחיטתן וכו'. — וכן נפקד ת"י וכן. ברכות פ"ד הל' א' א' ר' זעירא
 בשם ר' יוחנן ואפי' יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפילת המנחה קודמת ר' נתן
 בר טובי אפי' יש ביום כדי להתפלל שתיהן תפילת המנחה קודמת והוא כמו
 וכן אמר ר' נתן בר טוביה. שם פ"ז הל' א' אי זו היא ברכה ראשונה וכו' ר' זעירא
 בשם ר' ירמיה זו הזן את הכל ר' חלבו בר חנן בשם רב זו הזן את הכל
 ע"כ. ובכל אלה נפקד וכן ונפקד ג"כ „אמר“ על דרך הירושלמי שזכרנו לומר
 „פלוני בשם פלוני“. — פאה פ"ג י"ז סוף ע"ד לא מודי ר' יוחנן שאם כתוב
 בה מהיום אינו יכול לחזור בו אתא ר' אבהו בשב (צ"ל בשם) ר' יוחנן אינו
 יכול לחזור בו אתא רבי לא בשם רבי יוחנן אינו יכול לחזור בו. — וכן
 נפקד תיבת הפירוד או. כלאים פ"ד כ"ט ע"ב הדא פ"אה מה את אמרת
 מלמעלן מן הצד פי' או מן הצד. — שם פ"ח ל"א ע"ג ואמה טריקסין ר'
 יונה בוצרייה בעי טריכסון מה מבפנים מבחוץ פי' או מבחוץ. — יומא פ"א
 הל' ו' כהנא שאל לרב מה נתני קבוטר קבוטל פי' או קבוטל. — סוכה פ"ה
 הל' ה' ר' ירמיה עשירית מלמעלן עשירית מלמטן פי' או עשירית מלמטן. וכן
 בהרבה מקומות. — וכן נפקד ברוב מקומות מהו. דמאי פ"א כ"א ע"ד עד
 כדון כשאין בידו מעות היו בידו מעות ר' ניחומי בריה דר' חייא בר בא אמר
 היו מעות בדיסקא ולא היה מחללו ע"כ, פי' שמענו כשאין מעות בידו או
 מאכד את מעוטו בדרכים (ע"ש בסוגי') היו בידו מעות מהו פי' אם צריך לחללו
 או יכול לאכד אותו כלא חילול וע"ז פושט הש"ס ר' ניחומי וכו'. וזה כמעט
 בכל מקום שהצד האחד פשיטא ליה ובצד האחר יש ספק, נפקד ת"י מהו.
 אצל הדשת המקראות בהגדה נפקד לפעמים דכתיב, שנאמר. ברכות
 ס"ד ח' ע"ב ויסב חזקיה פניו אל הקיר באיזה קיר נשא עיניו ר' יהושע בן לוי

יח

אמר בקיריה של רחב נשא עיניו כי ביתה בקיר החומה וכו' (והוא כמו „שנאמר כי ביתה“). ר' חנינא בר פפא אמר בקירות בית המקדש נשא עיניו בתתם ספס את סיפי ומזוחותם אצל מזוחותי והקיר ביני וביניהם וכו' ורבנן אמרי בקירות לכו נשא עיניו מעיי מעיי אחילה קירות לבי.

לרוב נפקד אל תקרי. ברכות ריש פ"ה אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש ר' יהושע בן לוי אמר השתחוו לה' בהדרת קודש בחדת קודש. ועיי בבלי ברכות שם השתחוו לה' בהדרת קודש אל תקרי בהדרת אלא בחדת קודש. — פאה פ"א ט"ז ע"ב ר' חונא בשם ר' אבהו ה"ק אין לפניו שכחה הא בשביל ישראל נעשה שוכחן. מה טעם נושא עון כתיב, פי' אל תקרי נושא (בשי"ן שמאלית) אלא נושא מל' כי נשני אלהים. — שביעית סוף פ"ד ר' לעזר אמר אפילו נפלים (עתידין לחיות) מה טעם ונצורי ישראל להשיב ונצירו (צ"ל ונצירי), פי' אל תקרי ונצורי אלא ונצירי (ונצירי) והוא מל' ונצר משרשיו יפרה. — בראשית רבה (והוא אגדת ארץ ישראל כידוע ועיי לקמן פ"ג) פס"ה דבר אחר וירח את ריח בגדיו כגון יוסי איש משיחא ויקום איש צרדה פי' אל תקרי בגדיו אלא בוגדיו. ועיי פאה ט"ז ע"ב הרי שהיה אדם רע כל ימיו ולכסוף עשה תשובה הקב"ה מקבלו וכו' אמר ר' יוחנן ולא עוד אלא כל עבירות שעשה נחשבין לו כזכות מה טעם מור ואהללות קציעות כל בגדותיך כל בגדות שכנתי בי וכו'.

לפעמים הלשון אינו מדויק בירושלמי וצריך לסרסו. ברכות ריש פ"ז ומנן שכל המצות טעונות ברכה ר' תנחומא ר' אנא בר כהנא בשם ר' אלעזר ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה הקיש תורה למצוה מה תורה טעונה ברכה וכו' וצריך לסרסו הקיש מצוה לתורה. ועיי דוגמתו סוטה פ"ח מ"ו שתחילת ניסה נפילה ובבבלי שם מ"ד. — שם ריש פ"ז ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש תרויהון אמרין אפילו שנים שדנו אין דינן דין וצ"ל שנים אפילו שדנו. — דמאי ריש פ"א ספק רוב משמרין ספק אין רוב משמרין וצ"ל ספק רוב אין משמרין ע"ש. — שם פ"ז כ"ה ע"ד אמר ר' הושעיא הדא דתימא ע"מ שקנו שלא לחלוק אבל אם קנו ע"מ לחלוק אוף ר' מודה לרשב"ג וכו' וצ"ל הדא דתימא שלא קנו ע"מ לחלוק. — כלאים פ"ב כ"ז ע"ד אמר ר' יוסי מילתא דר' יוחנן מסייע לי מעשה באחד שלקח ירקה של גינה מן הגוי וכו' וצ"ל גינה של ירקה. ואפשר שמקומות כאלה נשתבשו ע"י סופרים.

ואחרי הערנו על לשונות ומנן המיוחדים להירושלמי נזכיר ג"כ קצת הלשונות ומנן המיוחדים לבבלי ולא נמצאו בירושלמי. והן הכי השתא, לאיי, כלפי לייא, ולטעמך, ותסברא, תיקו, בשלמא, מידי אריא, דקארי לה סאי קארי לה, תנא קמא (ובירושלמי נאמר חכמים במקום תנא קמא) לימא מסייע, והילכתא (כסוף הסוגיא), מגדף בה פלוגי, לייט עלה. וקצת אלה הלשונות יצאו מפי רבנן סבוראי והגאונים הראשונים כאשר בירדנו במכתב חדשי שנת י"י, ועוד נדבר אי"ה בזה. — הוי בה נמצא אך מעט מועד בירושלמי עיי ריש תענית אמר ליה ר' חייא בר מריא

הכין הוה ר' יונה אבוך הוי בה ע"כ אבל אין הכוונה שישאל או שהיה מתמה
 וכמו שהוא כבבלי אלא היה מפרש (או היה מעמיק בו). ועיי' מעשרות פ"ב
 מ"ט סוף ע"ד מתני' פליגא על הווייה דר' סנא. — במקום חנו רבנן אמר
 הירושלמי תני. — וכן לא נמצא בירושלמי גופא להדר אדלעיל.
 עוד ראינו להעיר בחתימת זה הפרק על דרך הכתיבה בתלמוד הירושלמי
 אשר לפנינו.

הכתיבה בירושלמי היא לרוב מלאה גם במקום חירק קמן או צדי:
 עינבי, קיבל, משאליניה, שיטתיה וכו'. ולפעמים באה יו"ד ואין לה מקום
 כלל: צונק. וגם במ' שוא: דילועין.

בסוף הכתיבה נוספת לפעמים יו"ד על יו"ד נח נראה: ר' חגי במ' חגי.
 לפעמים באה יו"ד במ' דגש חזק, אף שהקריאה בפתח: מיקל במ' מקל, המידל
 במ' המדל.

והכתיבה המלאה והנוספת נמצאת ג"כ בהבאת פסקי תנ"ך, מעיי' השיבנו,
 שליך, ילדותך, ידאיו וכו'.

פרק שלישי.

דרך התלמוד ירושלמי בהלכה ובהגדה ואיך ניסדר התלמוד ירושלמי.

התלמוד ירושלמי אשר בדינו היום הוא רק לארבעה סדרים זרעים טועד
 נשים נזיקין ולשלשה פרקים הראשונים דמס' נדה. ולמס' שבת חסרה הנמרא
 ירושלמית מפרק כ"א עד סוף המסכתא, וכן נפקד הגמ' ירושלמית לפרק ג'
 דמס' מכות. ולמס' עדיות ואבות לא נמצא גמ' ירושלמית וגם לא בבליית.
 ונוסף הירושלמי על הבבלי שיש לו גמרא לכל סדר זרעים ובבבלי לא נמצא
 גמרא כי אם למס' ברכות, גם יש להירושלמי יותר על הבבלי גמרא למס'
 שקלים. והנה התו' נדה ס"ז ע"א ד"ה ותברוק מביאין ירושלמי דפרק דם הנדה
 ע"ש, הרי שהיתה בדיהם גמרא ירושלמית לס"ז דמס' נדה ומסתמא גם להפרקים
 שלפני פרק זה. ובימי הדפסה ראשונה כבר כלו תמו. — ומרם נעמד על זה
 הענין יש לנו להקדים איזה חקירות הנוגעות ליסוד ועצם הירושלמי.

לכל הוגה בעיון בירושלמי ובבבלי יבואר כי כמו שיש הבדל רב בלשון
 ובסגנון בין שני התלמודים אלה, כן יש שינוי ביניהם ובמדה מרובה יותר הן
 בדרך פירוש המשנה והברייתא והצעתן, הן בדרך משא ומתן של הלכה. —
 גם יראה ויבין כל מעיין שגם בדברי האמוראים הירושלמיים הבאים בירושלמי
 והובאו ג"כ בבבלי יש שינוי בהרבה מקומות בין ב' התלמודים, וכן יש שינוי
 בדברי האמוראים הבבליים הבאים בבבלי ובירושלמי. ועל ידי השינויים כאלה
 תתחזק השאלה ההכרחית בעצמה על ענין סידור הירושלמי ומי הם המסדרים.